

ביאורים

לימוד פנימיות התורה נזנח במהלך דורות רבים. אך רק המפגש עם המאור הפנימי של התורה יגרום לדעת את ה' ולהתחבר אליו באמת. לכן כל גדולי הדורות זעקו על כך שלא לומדים אמונה. אם נשים לב, לימודי אמונה מתחלקים לשלושה סוגים:

א. קבלה - החלק שמבוסס על ספר הזוהר, וכולל את כל הספרים שנכתבו על מנת לפרש אותנו או כדי להמשיך את דרכו, כמו ספרי הרמ"ק, האר"י ועוד. חלק זה עוסק בהבנת מהות בריאת העולם ובהבנת הקשר בין העולמות העליונים לעולם שלנו.

ב. מוסר - חלק זה, שראשיתו בדברי המוסר של התלמוד והמשכו בספרי מוסר כמו 'חובות הלבבות', 'מסילת ישרים' ועוד, עניינו הוא תיקון האדם ומידותיו. הוא לא עוסק במה שמתרחש למעלה בשמים, אלא במה שמתרחש באדם. ספרים אלו עוסקים בביורור מתמיד על תפקיד האדם ועל צמצום הפער בין התכלית למימושה. הלימוד בספרי המוסר התעצם עם הופעתו של רבי ישראל מסלנט, שהקים תנועה שלמה של לימוד מוסר הכוללת ישיבות רבות, ושל לימוד ספרי מוסר בהתפעלות ובהתרגשות רבה.

ג. ההיגיון - אפשר לכנות חלק זה בשם פילוסופיה יהודית. חכמי ישראל רבים, בעיקר בימי הביניים, עסקו בשאלות פילוסופיות רבות, כמו הוכחות על מציאות ה', הוכחות לכך שהתורה מן השמים, ועל אמתותה של התורה שבעל פה. לשם כך השתמשו רבות בחוכמת ההיגיון ובלוגיקה כדי להוכיח את טענותיהם. רס"ג ב'אמונות ודעות' הלך בדרך זו, גם הרמב"ם ב'מורה נבוכים', וכן רבים.

אך לצערנו נוצר מצב שכל גדול בישראל שחיבר ספר וזעק על מיעוט לימוד האמונה, הובן שהוא רוצה שילמדו דווקא את הסגנון של הלימוד שלו. אם כתב ספר בענייני מוסר, למשל - זעק על החוסר בלימוד מוסר. בחלק מהמקרים אף שללו גדולי ישראל את הלימוד בחלקי האמונה האחרים. כמו, למשל, התנגדותו הידועה של רבי נחמן מברסלב, שחיבר ספר עמוק בענייני עבודת ה' ואמונה, ללימוד ספרי ההיגיון, ובראשם 'מורה נבוכים'. כל גישה סברה שהיא המענה הבלעדי לשבר של האומה שזנחה את דבר ה', והזניחה את הלימוד בספרים האחרים.

הרחבות

• הדרך לדעת את ה'

המאור הפנימי שבתורה שממנו נדע את ד'. כיצד אפשר לדעת את ה', הרי כל מציאותנו נשגבה מאיתנו?! הרב קוק כותב שדרך לימוד התורה אפשר להגיע 'לידיעת ה'". המקור לדבריו הוא בגמרא ובזוהר. הגמרא דורשת על הפסוק "אנכי ה' אלהיך" [שמות כ, ב] שהמילה אנכי היא בראשי תיבות: "אנא נפשי כתבית יחיית" [שבת קה, א]. רש"י פירש את המילה 'נפשי' - 'בעצמי'. אם-כן, משמעות הגמרא היא שהקב"ה בעצמו כתב ונתן את התורה.

פירוש נוסף מגלה רובד עמוק יותר בכוונת הגמרא: בספר דגל מחנה אפרים (רבי משה אפרים, נכדו של הבעש"ט) ביאר שצריך להבין את הגמרא כפשט המילים, אני את נפשי כתבתי ונתתי, "כביכול נפשו של הקדוש ברוך הוא הוא ממש בתורה" [פירוש על פרשת כי תשא]. פירוש זה נשמע רעיון רוחני מופשט ואינו מובן. אולם יש שפירשו שהכוונה ברעיון זה היא שמידותיו של הקב"ה, רצונו, גדולתו וכבודו ניכרים מתוך התורה. וכן כתב בעל התורה תמימה: "מהות הקדוש ברוך הוא כביכול, דהיינו רצונו וכבודו וגדולתו וענותנותו, נראים ונכרים מתורתו... רצונו לומר תכונת נפשי... נתתי לדעת ולהכיר מתוך כתבי, דהיינו מתורתך" [שמות כ, הערה ג; רבי נחמן מברסלב, ליקוטי מוהר"ן תורה קעג; שו"ת בניין עולם, הקדמה מבין המחבר].

הקב"ה נתן לנו תורה שמדריכה את חיינו. מתוך לימוד התורה אפשר להיפגש עם רצון ה' וללמוד כיצד ראוי שנחיה את חיינו, וכן לראות את גדולתו, רחמינו וחסדיו. זו הדרך לדעת את ה'.

...**קבוד מעלתם יודעים, הנני תמיד מכריזי פי עלינו לשים לב על כל התלונה של גדולי הדורות אשר מעולם, שצעקו על העזיבה של המאור הפנימי שבתורה שממנו נדע את ד'.** ובו צרור החיים צרור במלואו וטובו. הקבלנא אמןם נחלקה לשלש צעקות:

א. על דבר למוז הקבלה והכמות האמת.

ב. על דבר למוז המוסר והכמות המדות.

ג. על דבר למוז ההגיון והחכמה השכלית.

בין כל אֶחָד מהמְכַרְזִים הללו נמצא נטיות שונות, ולפעמים אֶחָד קורא תגר על המקצוע של זולתו. ועד קרוב לימינו היתה הדרך הכבושה שכל מי שנדב לבו לתור בהכמה בפנימיות התורה, ברר לו מקצוע אֶחָד: או קבלה או מוסר או חכמה. והחלוק הזה גרם שברבות הזמן התלמידים המקבלים ביחוד את השפעתם מפי ספרים ולא מפי סופרים, הלכו ונתקטנו הרבה מרביותיהם, ולא יכלו לעמוד על סוף דעתם, ומצא כל אֶחָד במקצוע שלו נגוד להמקצוע של חברו. והנגודים בעצמם היו כמין תנאים מכרחים להשלמת השטה הבלתי משקללת פראוי, עד שבהמשך הזמן נתקבלו על הדעת רק הנגודים, ובלבבות רבים נשארו הטענות השוללות של כל הצדדים, עד ש"הקבלה" נעזבה מפני הטענות שבעלי המוסר והמחקר אומרים שהמקצוע שלהם הוא העקר שהכל משרש בו, וממילא אין ללכת בגדולות ונסתרות. "המוסר" נעזב מפני שבעלי הקבלה אומרים שעקר הכל היא הידיעה והפונה של הנסתר, וכל מה שזולת זה הוא רק עראי וטפל. ו"החכמה השכלית" נעזבת מפני ששתי הכתות אומרות שרק בהן, או באחת מהן, תלויה כל הישועה הפרטית והכללית. אם כן רק מעמסה וחשש הזק הוא ללכת ב"חכמה השכלית" ולעין בכל הספרים שנבנו על פיה.

(אוצרות הראי"ה כרך ב, מאמרי מוסר, הדרך (בלמוד) לבית הועד, עמ' 293)

